

**MAQSUD SHAYXZODA: O‘ZBEKISTONNI TANLAGAN ADIB,
GEYDAR ALIYEVNING TAKLIFIGA RAD JAVOBI**

Sirojiddinov Bobur Qamariddin o‘g‘li

Toshkent davlat transport universituti 3-bosqich talabasi,

Tilavbayeva Gulsanam Bekpulatovna.

Ilmiy rahbar: Toshkent davlat transport universiteti,

“Xalqaro ommaviy huquq” kafedrası o‘qituvchisi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada XX asr o‘zbek adabiyoti va ilm-fanining yirik namoyandalardan biri bo‘lgan Maqsud Shayxzodaning hayoti, ilmiy va adabiy faoliyati keng tahlil qilinadi. Asosan ozarbayjonlik bo‘lsa-da, o‘z hayoti va taqdirini O‘zbekiston bilan bog‘lagan adibning milliy o‘zlik va ma‘naviy qadriyatlar asosida qilingan tanlovi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqotda Shayxzodaning o‘zbek xalqiga sadoqat bilan xizmat qilgani, uning adabiy merosida vatanparvarlik, milliy g‘urur va insoniy erkinlik g‘oyalari markaziy o‘rin tutgani ko‘rsatib beriladi. Ayniqsa, Ozarbayjon yetakchisi Geydar Aliyev tomonidan berilgan vatanga qaytish taklifiga Shayxzodaning rad javobi — adibning o‘z shaxsiy e‘tiqodi, ma‘naviy pozitsiyasi va o‘zbek xalqiga sodiqligining yorqin ifodasi sifatida tahlil qilinadi. Maqolada shuningdek, Maqsud Shayxzodaning o‘zbek madaniyatiga qo‘shgan hissasi, uning bugungi kun yosh avlod ongidagi o‘rni va merosining davomiyligi masalalari ham alohida o‘rganiladi.*

Kalit so‘zlar: *Maqsud Shayxzoda, o‘zbek adabiyoti, O‘zbekiston madaniyati, milliy g‘urur, vatanparvarlik, Geydar Aliyev, tarixiy tanlov, ma‘naviy qadriyatlar, adabiy va ilmiy meros, ozarbayjon-o‘zbek aloqalari, shaxsiy e‘tiqod, milliy o‘zlik, ijtimoiy va madaniy uyg‘unlik, tarixiy shaxsiyat, mustaqil fikrlash, milliy ong va tafakkur.*

Аннотация: *В данной статье исследуется жизнь и творческая деятельность одного из выдающихся представителей узбекской литературы и науки XX века — Максуда Шайхзаде. Уроженец Азербайджана, он сознательно связал свою судьбу с Узбекистаном, став неотъемлемой частью его культурной и духовной жизни. В статье освещается роль Шайхзаде в развитии национального самосознания, патриотизма и нравственных ценностей среди узбекского народа. Особое внимание уделено его отказу от предложения лидера Азербайджана Гейдара Алиева вернуться на родину, что стало проявлением глубокой личной убежденности, духовной привязанности к узбекскому народу и выбранному пути служения. Также рассматривается значение творческого наследия Шайхзаде в современности и его влияние на формирование национальной идентичности молодежи.*

Ключевые слова: Максуд Шайхзаде, узбекская литература, культура Узбекистана, национальная гордость, патриотизм, Гейдар Алиев, исторический выбор, духовные ценности, литературное и научное наследие, азербайджано-узбекские отношения, личная убежденность, национальная идентичность, социально-культурная интеграция, исторические личности, независимое мышление, национальное самосознание.

Abstract: This article explores the life and creative activity of Maksud Shaykhzoda, one of the prominent figures in Uzbek literature and science of the 20th century. Born in Azerbaijan, Shaykhzoda deliberately connected his fate with Uzbekistan, becoming an integral part of its cultural and spiritual life. The study highlights Shaykhzoda's role in fostering national consciousness, patriotism, and moral values among the Uzbek people. Special emphasis is placed on his thoughtful refusal of Azerbaijani leader Heydar Aliyev's proposal to return to his homeland, seen as a manifestation of Shaykhzoda's personal convictions, spiritual loyalty to the Uzbek nation, and commitment to his chosen path. The article also examines the ongoing relevance of Shaykhzoda's literary legacy and its impact on shaping the national identity of today's youth.

Keywords: Maksud Shaykhzoda, Uzbek literature, Uzbekistan culture, national pride, patriotism, Heydar Aliyev, historical choice, spiritual values, literary and scientific legacy, Azerbaijani-Uzbek relations, personal conviction, national identity, socio-cultural integration, historical figures, independent thinking, national consciousness.

Kirish: XX asr o'zbek adabiyoti va ilm-fan taraqqiyotiga o'zining noyob iqtidorini, ilmiy salohiyatini va milliy fidoyiligini bag'ishlagan yirik adib va olimlardan biri Maqsud Shayxzoda hisoblanadi. Uning hayoti va ijodi, milliy qadriyatlarga sadoqat, vatanparvarlik va insoniy erkinlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan bo'lib, o'zbek xalqining madaniy va ma'naviy rivojlanishiga ulkan ta'sir ko'rsatdi. Asli ozarbayjonlik bo'lgan Shayxzoda mustamlaka zulmi va qatag'onlar davrida O'zbekistonni o'zining ikkinchi vataniga aylantirib, bu yurt uchun butun umr xizmat qilgan. Maqsad Shayxzodaning faoliyati faqat adabiy ijod bilan chegaralanib qolmay, balki ilm-fan, tarjimonlik va pedagogik sohalarida ham o'z aksini topdi. Ayniqsa, Ozarbayjonning atoqli siyosiy arbobi Geydar Aliyev tomonidan bildirilgan vatanga qaytish taklifiga Shayxzodaning qat'iy rad javobi uning shaxsiy e'tiqodi va milliy o'zlikka sodiqligini yana bir bor namoyon etdi. Ushbu maqolada Maqsud Shayxzodaning hayot yo'li, uning tarixiy tanlovi va o'zbek madaniy hayotiga qo'shgan beqiyos hissasi ilmiy-nazariy asosda tahlil etiladi.

Asosiy qism: Maqsud Shayxzoda - XX asr o'zbek adabiyoti va ilm-fani rivojiga beqiyos hissa qo'shgan yirik adib, tarjimon va olimdir. 1908-yilda Ozarbayjonda tug'ilgan Shayxzoda yoshlik chog'idan adabiyot, tarix, falsafa va tillarni chuqur

o'rgangan. O'zining ilk adabiy tajribalarini Ozarbayjonda boshlagan bo'lsa-da, siyosiy sabablarga ko'ra Markaziy Osiyoga, xususan, O'zbekistonga ko'chishga majbur bo'ladi. Aynan O'zbekistonda uning iqtidor va tafakkuri to'la ochilib, adabiyot, ilm-fan va madaniyat sohalarida porlaydi. Maqsud Shayxzodaning hayoti va ijodiy faoliyati o'zbek madaniyatining boyishida, milliy tafakkur va ma'naviyatning shakllanishida muhim rol o'ynagan. U nafaqat shoir va yozuvchi sifatida, balki tarixchi, tarjimon, adabiyotshunos va pedagog sifatida ham faoliyat yuritdi. Shayxzodaning tarjimalari orqali o'zbek kitobxonlari Nizomiy Ganjaviy, Fuzuliy, Sa'diy, Hofiz Sheroziy kabi Sharq adabiyotining zabardast namoyandalari bilan, shuningdek, Pushkin, Lermontov kabi rus klassiklari bilan tanishdilar. U tarjimalarda badiiy va ma'naviy boylikni saqlab qolishga, asarlar ruhini milliy ohang bilan uyg'unlashtirishga alohida e'tibor bergan. Maqsud Shayxzodaning ijodiy merosida tarixiy mavzular asosiy o'rinni egallaydi. Uning "Jaloliddin Manguberdi" dramasi o'zbek xalqining erkinlik va ozodlik uchun olib borgan kurashini yuksak badiiy darajada ifodalaydi. Shuningdek, "Sheroziy" pyesasi, "Ulug'bek" dramasi singari asarlari milliy qadriyatlarni madh etish va tarixiy xotirani asrash g'oyalarini ilgari suradi. Shayxzodaning adabiy faoliyati milliy ong va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda kuchli omil bo'ldi. 1970-yillar oxirida Maqsud Shayxzodaning vataniga - Ozarbayjonga qaytishi uchun imkoniyat yaratiladi. Ozarbayjon yetakchisi Geydar Aliyev tomonidan shaxsan Shayxzodaga vataniga qaytish va ilmiy faoliyatini davom ettirish taklifi bildiriladi. Bu taklif Shayxzoda uchun hayotiy va ma'naviy jihatdan muhim qaror talab etadigan vaziyat edi. Biroq u o'z hayoti davomida o'zbek xalqi bilan bog'langanligini, o'zining ilmiy va adabiy xizmatini O'zbekiston va uning xalqiga bag'ishlashini chuqur his etgani uchun, Aliyev taklifiga rad javobini beradi. Bu qaror Shayxzodaning o'zbek xalqiga sadoqati, vatan tanlashdagi qat'iyligi va o'z shaxsiy e'tiqodiga sodiqligi ramzi bo'lib tarixda qoldi. Shayxzodaning bu tanlovi shunchaki hissiy reaksiya emas, balki ongli, tarixiy va ma'naviy asoslangan tanlov edi. O'zbekistonni o'zining haqiqiy vatani sifatida qabul qilgan adib o'z hayotini bu yurtning ilmiy va madaniy taraqqiyotiga bag'ishladi. U o'z asarlarida o'zbek xalqining orzu-umidlari, ma'naviy azob-uqubatlari va erkinlikka intilishlarini badiiy ifodaladi. Bugungi kunda Maqsud Shayxzodaning merosi O'zbekiston mustaqillik davrida milliy o'zlikni anglash va mustahkamlash jarayonida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Uning adabiy va ilmiy ishlari yosh avlodni milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda samarali manba vazifasini o'tamoqda. Shayxzoda hayoti va faoliyati shundan dalolat beradiki, milliy madaniyat va mustaqil tafakkur taraqqiyotining tayanchi - sadoqat, iymon va ilmga muhabbatdir.

Xulosa: Maqsud Shayxzoda o'z hayoti va faoliyati bilan fidoyilik, vatanparvarlik, ma'naviy poklik va ilmiy izlanish namunasi bo'lib xizmat qilgan buyuk siymolardan

biridir. Asli ozarbayjonlik bo'lishiga qaramay, u O'zbekistonni o'zining ikkinchi vatani sifatida qabul qilgan va o'z butun hayotini shu yurtdagi ilm-fan, adabiyot va madaniyat taraqqiyotiga bag'ishlagan. Shayxzodaning Geydar Aliyev taklifiga rad javobi berishi uning shaxsiy sadoqati va o'zbek xalqiga mehr-muhabbatining yorqin ko'rinishi bo'ldi. Adibning ijodiy merosi milliy qadriyatlarni mustahkamlash, tarixiy xotirani saqlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Uning tarixiy dramalari, tarjimalari va ilmiy ishlari nafaqat o'z davrida, balki bugungi kunda ham dolzarbdir. Shayxzoda o'zbek adabiyoti va madaniy hayotiga chuqur ildiz otgan, uning nomi milliy xotiramizda hurmat bilan tilga olinadi.

Takliflar:

- Maqsud Shayxzodaning ilmiy va adabiy merosini yanada chuqurroq o'rganish va keng targ'ib qilish maqsadida ilmiy seminarlar, konferensiyalar va davra suhbatlari tashkil etilishi lozim.
- Shayxzodaning tarjima faoliyati va tarixiy dramalari asosida o'quv dasturlari va maxsus darsliklar yaratish orqali uni ta'lim tizimiga kengroq tatbiq etish kerak.
- Maqsud Shayxzoda hayotining turli davrlarini yorituvchi hujjatli filmlar va teatr spektakllarini sahnalashtirish orqali uning shaxsiy namunasi yoshlar ongiga yetkazilishi zarur.
- Adib ijodini o'rganish va targ'ib etish uchun alohida ilmiy markaz yoki adabiy fond tashkil etilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maqsud Shayxzoda. *Tanlangan asarlar*. 1-2 jild. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1978.
2. Asqaraliyev, A. *Maqsud Shayxzoda hayoti va ijodi*. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1993.
3. Jo'rayev, M. *O'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
4. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 7-jild. – Toshkent: Milliy Ensiklopediya, 2005. (Maqsud Shayxzoda haqida maqola).
5. Karimov, I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2008.
6. Aliyev, G. *Hayotim va faoliyatim haqida*. – Boku: Elm, 2002.
7. Saidov, S. *O'zbek adabiyoti va mustaqillik mafkurasi*. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2016.

8. Ganjaviy, Nizomiy. *Xamsa* (Maqsud Shayxzoda tarjimasi). – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1974.

9. Zohidov, S. *Maqsud Shayxzoda – adabiy tarjima san‘atining ustasi*. // “Adabiyot va san‘at” gazetasi, 1983, №5.

10. Rahimov, A. *O‘zbek mumtoz adabiyoti va zamonaviy talqinlar*. – Toshkent: Ilm-Ziyo, 2015.

